

VICENT PITARCH

«Sense tota la catalanitat, el valencià no té cap futur»

Vicent Pitarch (Vila-real, 1942) és delegat de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló. La seua ha estat una trajectòria en defensa de la llengua: director del primer programa radiofònic en llengua pròpia al País Valencià; organitzador, als 70, dels primers cursos de català de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València; regidor d'Esquerra Independent de Castelló; primer president de Castelló per la Llengua... Conversem amb ell sobre llengua, política i actualitat.

*Per Violeta Tena / @violetatena
Fotografies de Carme Ripollés / instagram.com/carmeripo*

La seua producció editorial és fecunda. Darrerament treballa en dues biografies inèdites: les de la nissaga dels Gaetà Huguet, pare i fill, dos personatges molt notables, empresaris benestants castellanencs i valencianistes. En el cas del fill, signatari de les Normes de Castelló i fundador d'Esquerra Republicana del País Valencià. Què hauria passat amb aquell protovalencianisme dels anys 20 i 30, del qual en va formar part Huguet, si no hagués succeït la dictadura?

—Gaetà Huguet formava part activa d'aquell valencianisme polític. A voltes es passa per alt l'existència d'aquell protovalencianisme. No s'ha de passar per alt que Esquerra Valencianista va enviar un diputat a Madrid i que el valencianisme va aconseguir tres regidors a l'Ajuntament de València. El fet, esperonat pel context de la República, va ser una revolució dins el valencianisme.

Podem fer història-ficció, tot i que és un exercici una mica estèril.

No s'ha de perdre de vista que els valencians estàvem a punt que Madrid aprovara l'Estatut d'autonomia, la qual cosa hauria significat concebre el País Valencià com una nacionalitat històrica. Sembla realista pensar que avui estaríem en unes altres coordenades, diferent a les actuals, sobretot suposant que els moviments i els llaços entre Catalunya, les Illes i el País Valencià s'haurien estretit. Avui seríem tota una altra societat.

—Vostè ha destacat per la defensa ferma i aferrissada de l'idioma. Segons les dades del darrer Informe Ninyoles de 2015, el 77% dels valencians i valencianes entenen la llengua; el 56% el sap parlar; el 57% el sap llegir, i el 38% el sap escriure. Al seu parer, quin és l'estat de salut de la llengua, més enllà de les estadístiques?

—Més que parlar de l'estat de salut de la llengua, a mi m'agrada parlar de l'estat de salut de la comunitat catalanoparlant. A hores d'ara, percepció una situació complexa i conflictiva. Dir això és un tòpic, perquè les societats estan en evolució i són complexes. Ara bé, en l'actualitat la dinàmica evolutiva no té res a veure amb el procés de canvi i transformació de fa 30 o 40 anys. La globalització és clau per entendre aquest nou panorama, perquè ens situa en un procés de canvi constant que ara genera una situació d'inestabilitat inèdita.

Fins ara, quan analitzàvem l'estat d'una col·lectivitat lingüística, el territori era un dels elements fonamentals en l'anàlisi. Ara, però, ja no és així. La llengua avui està desterritorialitzada i funciona també a través dels grans sistemes d'intercomunicació global. Avui el català el pots fer servir des de Hong Kong a Torrent. En resum, les comunitats actuen per damunt de les fronteres. Aquesta desterritorialització, unida al flux migratori ens situa en unes coordenades molt diferents. A més, els nous valors culturals i morals que ens porta la globalització provoquen que les col·lectivitats minoritzades estiguem en una situació de desequilibri i perplexitat especials.

La situació no és satisfactòria. Però és que no ho és des del moment mateix en què, amb la Nova Planta, les classes dominants converteixen el castellà en la llengua d'ús. Els canvis de les últimes dècades acaben per trastocar-ho tot i ens situen en una posició molt precària.

—En quina mesura la fragmentació política de la comunitat lingüística ha estat un element decisiu per a determinar aquesta precarietat?

—Naturalment la fragmentació territorial i política ha incidit negativament perquè ha impedit refermar la unitat i, per tant, la vitalitat de la llengua. Això és molt evident en el cas del País Valencià, on les influències culturals, turístiques, laborals, comercials són profundament espanyoles, especialment a partir del franquisme.

Tanmateix no s'ha de perdre de vista que ara que hi ha aquesta crisi de consistència, com a reacció apareixen uns sectors cada volta més grans i consistents que tenen una consciència molt ferma del que representa la llengua i que van més enllà d'una consciència estrictament identitària. S'ha fet forta la consciència reivindicativa del país i del seu progrés, del seu dret a decidir, de l'àmbit nacional i de la funció que hi fa la llengua. En aquest sentit, estic convençut que sense tota la catalanitat el valencià no té cap futur. És més, si no generem un espai comunicatiu propi, potent i compartit, eixim tots perdent. Ha de quedar clar: no és que no funcione el valencià; és que tampoc pot funcionar el català del Principat ni de les Balears. En absolut.

→ L'esforç que hem de fer, doncs, és gegantí, perquè aquesta proposta de construcció d'un espai comunicatiu comú i compartit va en contra de les dinàmiques imperants. En tot cas, qui sap si en el futur pròxim no es produirà una reversió cap al reconeixement i la revalorització de les minories ètniques i nacionals.

—Les relacions polítiques entre País Valencià i Catalunya sempre han estat complicades.

—La manca de relacions polítiques ha repercutit negativament en la llengua. Ara bé, no hem de perdre de vista que hi ha hagut maniobres polítiques perquè no hi hagués relacions entre els Països Catalans. La Constitució té un article que prohibeix estrictament que es puguin federar autonomies, destinat directament a impossibilitar qualsevol federació dels Països Catalans. Però si anem més enrere, podem comprovar que, des del mateix moment de la creació de l'Espanya liberal al segle XIX, hi ha un interès per fragmentar i desvertebrar les col·lectivitats existents. I a les dècades dels 20 i dels 30, quan la Lliga de Cambó i la Unió Regionalista de Villalonga tracten d'establir relacions, hi ha una reacció molt potent d'Espanya a través del blasquisme.

Per tant, cada volta que hi ha hagut intents de fer rebrotar les relacions catalanovelencianes, hi ha hagut una reacció furibunda de l'Estat. I això perdura en les nostres dies, d'una manera més subtil. Què és sinó la sentència del Tribunal Suprem que impedeix que les comunicacions entre l'Administració catalana i valenciana siguin en l'idioma que compartim? Espanya, de llengua, només en té una i és l'espanyol. Que no vinguen amb collonades de si el català o el valencià també són llengües espanyoles! Mira, Gaetà Huguet pare deia que el castellà era "la llengua madrastra" i això encara és aplicable a hores d'ara.

En aquest món globalitzat, la llengua ha de servir com a marca de distinció, fins i tot a través del comerç. El valencià ha de ser la nostra denominació d'origen (i no entrarem ara en discussions sobre el nom que són secundàries), la nostra manera de vindicar la nostra consistència com a poble. Això ja ho feia Huguet pare al segle XIX trencant tots els esquemes. Dit això, el que la història ens demostra és que el valencianisme progressa, madura i s'expandeix a mesura que entra en contacte amb el Principat.

—Diu vostè que el valencianisme progressa quan està en contacte amb la catalanitat. Tan-

mateix a hores d'ara la qüestió catalana resulta ben incòmoda per a una part del valencianisme polític.

—Incòmoda sempre ha resultat per a determinats sectors. El valencianisme és aquell moviment que creu que el que cal és treballar per construir, modernitzar i engrandir el País Valencià. I a partir d'ací hi ha matisos. Perquè el nostre horitzó, o almenys el meu horitzó, és que aquesta entitat política estiga en un contacte com més estret millor amb la resta dels països que parlen com nosaltres. I cal afegir, no es tracta només d'una qüestió de llengua: és tracta d'una percepció, una sensibilitat diferent. Perquè parlar una llengua comuna genera un marc mental. De manera que si les relacions s'afebleixen, la llengua que comparteixen deixa de tenir futur en cap dels països. I això significa que com a pobles tampoc no tindríem futur.

—Al mes de desembre, el president Puig va anar a Barcelona i va parlar d'establir una *commonwealth* del mediterrani. Fa la sensació que Presidència vol vehicular la relació amb Catalunya a través de la via econòmica i empresarial. Com s'ho mira, això?

—La via econòmica sempre ha estat ben present. Fixa't per exemple en la celebració de l'Exposició Regional de 1909, on bona part dels qui participen són catalans. No és una qüestió menor, en absolut, ja que explica la consistència històrica de les relacions catalanovelencianes.

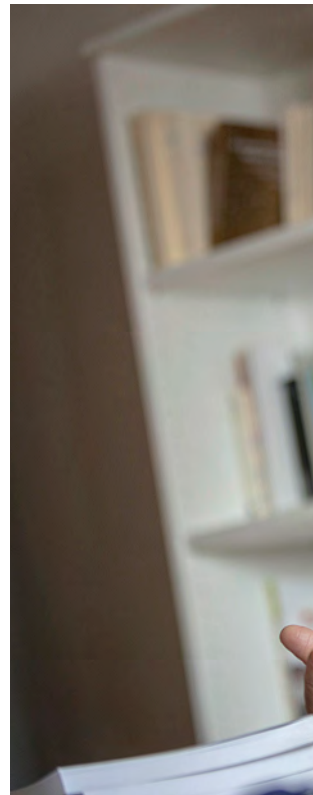
Ara bé, la pregunta que ens hem de fer és: quin és l'horitzó valencianista que té Ximo Puig? Quin és l'horitzó valencianista que té el PSOE? No cap. A mi no m'interessa com són a nivell personal Ximo Puig o Vicent Soler. A mi el que m'interessa és el que fa el partit. Que no ens vinguen amb l'argument aquest que "no se pot anar més enllà d'això perquè la societat valenciana és com és". Aquesta és la cantarella de sempre i ens impedeix avançar. La història del País Valencià és, en bona mesura, una història de renúncies autoimposades.

—Al febrer, farà 10 anys de l'apagada de TV3 al País Valencià. Durant el darrer acte de commemoració de les Normes de Castelló vostè es va mostrar molt crític amb el Botànic per no haver sigut capaç de donar-hi una solució.

—Clar que cal ser crític. No oblidem que l'Estat no està d'acord de cap de les maneres en la reciprocitat. No pot estar-ho, de fet, perquè perdura una estructura mental centralista i vuitcentista. I per als socialistes, al Govern valencià, la causa valenciana no és una prioritat.

—Compromís forma part del Govern, tot i que no n'ocupa la presidència. Hauria de ser més bel·ligerant a aquest respecte?

—Absolutament. És una exigència imperiosa. Almenys donar una explicació de per què es-

UN DEFENSOR DE L'IDIOMA.

Vicent Pitarch, durant l'entrevista, a la seu que l'Institut d'Estudis Catalans té a Castelló.

tem com estem. Què passa? Com és possible que en el any 21 encara estiguem així? Compromís té una responsabilitat de govern fa temps i, per tant, participa de la complicitat de l'apagada de TV3 al País Valencià.

—**El 2015, el valencianisme polític va assolir, a nivell del País Valencià, la representació més significativa de la seua història: 453.000 paperetes, 19 escons i el 18,7% dels vots. Ha arribat a cotes de poder impensables...**

—Bé, jo matisaria. No diria impensables. Nosaltres sempre hem sigut utòpics, perquè sense la utopia no podríem fer res. Imagina't les persones que, a principis de la dècada dels 70, muntàrem el PSPV... Estàvem convençuts que, quan desaparegués Franco, tindríem un paper important, que el país hauria fet progressos, que el català es normalitzaria. Érem un poc ingenus i pensàvem que l'estat de les coses estava determinat per un procés d'alienació que havia dut a terme el franquisme. Estàvem convençuts que això havia de caure com una poma madura. Les coses, però, eren molt més complexes del que ens pensàvem. El poder de l'Estat era molt més fort. No érem prou conscients que les estructures del sistema són potents en tots els àmbits, també en el mental. L'Estat és un Leviatà i enfrontar-s'hi és duríssim.

—**Durant el Govern Lerma, es van bastir els fonaments de la recuperació de la llengua a l'escola. Amb Joan Lerma i Ciprià Císcar es va**

aprovar la Llei d'ús i ensenyament en valencià. Vostè, tanmateix, n'ha estat molt crític.

—I tant. El problema és que Lerma i Císcar eren i són molt espanyols. Nosaltres esperàvem moltíssim de la Llei, no que es limités exclusivament a l'escola, com va passar de facto. Una comunitat lingüística no se salva per l'escola, en absolut. És més, l'escola serveix de coartada per als contraris de la llengua. Encara amb la migradesa de polítiques lingüístiques que hi ha, s'utilitza l'escola per fer veure que al País Valencià s'imposa la llengua. El problema és que més enllà de l'escola hem estat mancats durant molt de temps de política lingüística.

La llengua no la salva l'escola, sinó el món productiu. La llengua se salva quan és necessària per a viure. I és necessària per a viure quan és necessària per a treballar. Si no es fa una llei equivalent a l'escola en el món econòmic, laboral i productiu, ens trencarem el cap contra la paret. Si no hi posem més ambició, no ens en sortirem.

—**Tanmateix, encara estem discutint si requisit sí o requisit no.**

—És increïble i crec que qui decanta la balança és el Partit Socialista.

—**Quin balanç fa dels cinc anys de Botànic?**

—De la mateixa manera que soc crític amb la Llei d'ús també soc crític amb el Botànic, com no pot ser d'una altra manera. En l'àmbit personal, pots estar més tranquil perquè aquests mai no faran les barbaritats que feia el PP. Però el balanç resulta descoratjador. No han estat capaços d'articular una relació amb Catalunya que supere prejudicis i genere beneficis culturals, econòmics i de convivència.

—**Tanmateix s'han fet alguns passos importants: intercanvis teatrals, intercanvis de programes en les televisions públiques... Són potser coses puntuals, però se'n van fent.**

—Això és fantàstic, però és insatisfactori. El punt on ens havia dut el PP era tan asfixiant que qualsevol xicotet pas ha de ser festejat. El Botànic fa coses, això és innegable, però cal exigir molt més: la indústria de l'audiovisual, el requisit lingüístic, la política de comunicació, reciprocitat, Institut Ramon Llull, intercanvis institucionalitzats amb les Balears i Catalunya...

—**La societat valenciana és molt diversa, però la identitat estrictament valenciana és molt minoritària. L'1,7% de la població es declara únicament valenciana; el 6,5%, és més valenciana que espanyola. A voltes, els cercles valencianistes que ara ocupen llocs de responsabilitat diuen: "Amb la societat que tenim no hi podem anar més lluny".**

—Tinc molt present que una cosa és estar governant i una altra estar ací assegut. La militància, ja siga en un sindicat, en una entitat o en un partit polític, no l'entenc com una gestió segons la qual

+ UN HOME CONSAGRAT AL SEU PAÍS (I A LES SEUES NETES)

Al despatx on diàriament feineja Vicent Pitarch i on s'acumulen centenars de llibres sobre sociolingüística, lexicografia, etnografia i el tutti quanti, unes sabatilles d'estar per casa amb motius infantils donen la benvinguda als visitants. Ací i allà hi ha dibuixos que alguna de les seues quatre netes han pintat per decorar aquell habitacle de l'avi. No és difícil concertar cita amb Vicent Pitarch, una persona propera, senzilla, sempre disponible per a qui el reclama. Sempre que, això sí, la proposta de trobada no coincidisca amb les hores d'entrada i eixida de les xiquetes a l'escola. Això, per a Pitarch, avi devot, és innegociable. No sembla prendre-s'ho pas com una obligació enutjosa. Al contrari.

Premi d'Actuació Cívica de la Fundació Lluís Carulla, Premi Socarrat Major, de l'AC Socarrats, Premi Enric Soler i Godes a la Innovació Educativa, Miquelet d'Honor de la Societat Coral El Micalet, Premi de la Crítica dels

Escriptors Valencians, Vicent Pitarch ha consagrat la seua vida a la defensa de la llengua. Fill d'una família de llauradors as-salariats, "en una casa on no hi havia llibres", Pitarch mostrà des de xicotet un interès desbordant per l'estudi. "Mon pare aspirava que tinguera un ofici en què no m'embrutara les mans", explica rememorant aquells anys en què "collia de dia i feia repàs de nit". "Fou a través d'un oncle carlista que vaig saber sobre els cursos de valencià de Lo Rat Penat. Ací comença el meu interès per la llengua". A base de treballar els estius, fer classes de repàs i la concessió de beques, estudià filologia romànica, primer a València i després a Barcelona. "Aquella experiència em va trasbalsar. Aquella consciència cívica, aquella sensibilitat per la llengua...".

Els seus plans passaven després per marxar a Basilea com assistent del lingüista Germà Colón, però se li interposà el servei militar. No fou, però, un episodi traumàtic, ans al contrari. Destinats a la comandància militar al govern militar de Castelló, aprofità les vesprades per fer classes de valencià. El 1969, dirigí "Nosaltres els valencians" a Ràdio Popular, el primer programa

radiofònic en català al País Valencià. "Allí parlàvem de tot; volíem demostrar que el català era una llengua apta per a tots els registres", explica. Tot just mort Franco, fundà també el Rotgle, la primera escoleta en català de Castelló de la Plana. Professor de secundària a l'institut d'Onoda, Pitarch s'involucrà en tots els projectes de redreçament nacional i lingüístic. Participà en l'organització dels cursos de català de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València. En l'esfera política, va col·laborar amb Vicent Ventura en la fundació del Partit Socialista del País Valencià. Desencantat per la

Va posar en marxa el primer programa de ràdio en català

integració dins el PSOE, Pitarch s'involucrà en l'efervescent moviment veïnal. Fou des d'aquí que l'espentaren per encapçalat la llista d'Esquerra Independent de Castelló (EIC), una candidatura popular que agrupava el moviment veïnal. "El PSOE ens va fer la guitza d'una forma brutal". Fi-

nalment, l'EIC aconseguí dos regidors. "Eren aquells temps que tot estava per fer i ens pensàvem que tot era possible. Vam ser el primer ajuntament que va pagar classes de català", rememora. En les dècades següents, Pitarch combinà la seua vocació en defensa de l'idioma amb una prolífica producció literària i investigadora. Ell ha estat, de fet, el principal estudiós de les Normes de Castelló del 1932, que va consagrar la unitat de la llengua.

Jubilat de fa més d'una dècada, deslliurat de les seues obligacions professionals, continua dedicant bona part del seu temps a la investigació i a la defensa de l'idioma. A les portes de la vuitantena, la seua memòria és prodigiosa i, tot i que ja no manté l'activitat excursionista d'adés, no passa dia sense fer una caminada a primera hora del matí, a bon pas, quan la ciutat encara dorm. "En quin País Valencià li agradaria que visqueren les seues netes?", li demano per acabar l'entrevista. I contesta: "En un País Valencià on als valencianoparlants se'ns reconegueren tots els drets, on poguérem viure amb total llibertat i naturalitat la nostra llengua. I amb un horitzó universal, ecològic i solidari.

→ només puc fer allò que està socialment i majoritària acceptat. Si m'han votat per tenir uns principis, he de fer tant com puc per materialitzar aquests principis. Si crec que alguna cosa és bona per al conjunt de la societat, malgrat que la societat no ho crega, he d'intentar inculcar-los-ho. D'entrada, cal neutralitzar l'adoctrinament que genera el sistema que mana, sovint subtil i imperceptible. El problema és que la nostra forma de pensar és contrarorrent i capta menys vots del que ens agradaria.

—De fet, l'alternativa al que a hores d'ara tenim és un govern de dretes comandat pel Partit Popular.

—Òbviament que de cap de les maneres no volem tornar a aquells nivells de degradació politico-social i d'indigència moral. Comprenc aquesta complexitat de què tu em parles i que a voltes t'adueixen quan alces la veu. Per això no soc polític i opine com a ciutadà.

—El valencianisme polític va tocar sostre el 2015. Creu que encara li queda camí per recórrer?

—La meua aspiració és que el valencianisme polític arribe a governar. Ara bé, tinc assumit de fa molt de temps que el meu col·lectiu és minoritari. ●